

**Монгол Улсын 2016 оны Нэгдсэн төсвийн төсөлд хийсэн
тойм судалгааны дүгнэлт ба зөвлөмж**

Монгол Улсын 2016 оны Нэгдсэн төсвийн төсөлд хийсэн тойм судалгаанаас дараах дүгнэлтийг хийж байна. Үүнд:

- **Төсвийн хяналтыг сайжруулах шаардлагатай байна.** Жил бүрийн төсөвт тодотгол хийдэг буруу жишиг сүүлийн 10 гаруй жил бий болсон нь төсвийн сахилга батыг улам бүр сулруулж байна. 2012 оноос хойш төсвийн алдагдлын хэмжээг жил бүр өсгөн баталж, түүнээсээ илүү хэмжээний алдагдлыг хэтрүүлэн бий болгосон. Их хэмжээгээр хэтэрсэн төсвийн алдагдлыг нөхөх зорилгоор дотоодын болон гадаадын бонд, засгийн газрын баталгааг жил дараалан гаргасан. 2014 оны 1-р улирлаас эхлэн арилжааны банкуудын зүгээс хөрөнгөө Засгийн газрын болон Монголбанкны үнэт цаасанд байршуулан төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлж, улмаар хувийн хэвшилд олгох зээлийн хэмжээ буурснаар тэдний өсөлтийг хязгаарлах сөрөг үр дагавартай байна.
- **Монгол Улсын 2016 оны төсвийн орлогын гүйцэтгэлд эрсдэл учирч болзошгүй байна.** Төсвийн орлогыг эдийн засгийн идэвх сэргэх таамаглалд суурилан төлөвлөжээ. 2016 онд УИХ-ын сонгууль болох тул гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтын идэвх сайнгүй байх магадлалтай. Уул уурхайн салбарын орлогын төлөвлөлт илүү бодитой болсоор байгаа боловч 2016 онд дэлхийн эдийн засаг төдийлөн сайжрахгүй төлөвтэй, манай улсын эрдэс бүтээгдэхүүний үндсэн худалдан авагч болох БНХАУ-ын эдийн засаг удааширч байгаа, тасралтгүй унаж буй түүхий эдийн зах зээлийн төлөв тодорхойгүй хэвээр байгаа зэргээс шалтгаалан уул уурхайн салбараас төсөвт төвлөрөх орлого буурах эрсдэл байна.
- **2016 оны төсвийн алдагдлыг өндөр төлөвлөжээ.** 2011 оноос хойш буюу сүүлийн 5 жилд төсвийн нийт хуримтлагдсан алдагдал 4.2 их наяд төгрөгт хүрч төсвийн алдагдлыг цаашид санхүүжүүлэхэд төвөгтэй, эх үүсвэр улам бүр өндөр зардалтай болсоор байна. 2016 оны хувьд 0.9 их наяд төгрөгийн алдагдалтай байхаар тооцож буй нь нөхцөл байдлыг улам бүр хүндрүүлэхээр байна. Засгийн газрын гадаад зээл, Засгийн газрын баталгаа бүхий гадаад өрийн нийт эргэн төлөлтийн хуваарийг дунд хугацаанд авч үзвэл 2017, 2018, 2022 онуудад томоохон төлбөрүүд хийгдэхээр байна.
- **Хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтийг сайжруулах шаардлагатай байна.** 2010-2016 онд улсын төсвийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэхээр Засгийн газраас өргөн барьсан төсвийн хөрөнгө оруулалт, төсөл арга хэмжээг УИХ-аас их хэмжээгээр өөрчлөн баталсан байна. Зарим жилүүдэд төслүүдийн санхүүжилтийг 20%, 30%, 40%-иар жил дараалан цувуулан баталсан нь эдийн засгийн хувьд ихээхэн алдагдалтай, он дамжсан дуусдаггүй барилгууд бий болох үндэс суурь болсон байх магадлалтай байна. 2016 онд урьд оноос шилжин баригдаж буй барилга байгууламжийг тэргүүн ээлжинд санхүүжүүлэх зорилт тавьсан нь нааштай үзүүлэлт юм. Гэсэн хэдий ч төсвийн хүндрэлтэй үед нэн тэргүүнд хэрэгжүүлэх

шаардлагагүй хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг шинээр санхүүжүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Тухайлбал, Ховд аймагт төрийн далбааны өндөрлөг барихаар 200 сая төгрөг, Орхон аймагт угтах хаалганы их засварт 292 сая төгрөг гэх зэргээр төлөвлөжээ. Гэтэл Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг бууруулах, эмнэлэг барих зэрэг нэн тэргүүнд шаардлагатай төслүүдийг санхүүжүүлэх хэрэгтэй байна.

Монгол Улсын төсвийн төлөвлөлтийг сайжруулах талаар дараах зөвлөмжийг гаргаж байна. Үүнд:

Төсвийн орлого төлөвлөлтийн хувьд:

- 2016 оны эдийн засгийн нөхцөл байдлын таамаглалыг харгалзан төсвийн орлогыг бодитой төлөвлөх.

Төсвийн зарлагын хувьд:

- Төсвийн зарцуулалтын үр ашиг, ил тод байдалд өндөр шаардлага тавих.
- Орон нутагт төсвийн эрх мэдлийг шилжүүлэхдээ төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтад тавих хяналтыг сулруулахгүй байх.
- Төсвийн хариуцлагыг дээшлүүлэхийн тулд төсвийн орлого төлөвлөлтийг сайжруулж, төлөвлөснөөс илүү гарсан орлогын зарцуулалтыг хууль тогтоох байгууллагаар батлуулдаг болох.

Хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтийн хувьд:

- Төсвийн хөрөнгө оруулалтын үр ашиг, гүйцэтгэлийг сайжруулахад Засгийн газрын зүгээс улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд нэн тэргүүний ач холбогдол бүхий төслүүдийг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн УИХ-д өргөн барьж, УИХ-аас төслүүдийг санхүүжүүлэхээр төлөвлөсөн зардлын дүнг бууруулахгүйгээр батлах нь чухал юм. Төсөлд шаардагдах зардлыг цаг хугацаанд нь бүрэн санхүүжүүлэх нь хөрөнгө оруулалтын гүйцэтгэлийг дээшлүүлэхэд ач холбогдолтой.
- Төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх, санхүүжүүлэх болон гүйцэтгэлд нь хяналт тавих ажлыг сайжруулах;
- УИХ-аас төсвийг хэлэлцэн батлах явцад техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдээгүй төслүүдийг нэмэхгүй байх.

Төсвийн тэнцлийн хувьд:

- 2016 оны төсвийн алдагдлыг бууруулах.
- Төсөвт тавих хяналтыг эрс нэмэгдүүлэх, баталсан түвшнээс илүү алдагдал бий болгохыг зөвшөөрөхгүй байх.
- Төсвийн алдагдлыг баталсан түвшнээс хэтрүүлсэн тохиолдолд хариуцлага тооцдог болох.

Нээлттэй нийгэм форум

2015 оны 11 дүгээр сар